

PSİKİYATRİK OLGULARDA TOPLUMSAL YARGI

Murat BİLGİLİ*

Dünya üzerinde yaşayan insan toplulukları içerisinde çoğunluktan farklı düşünce, konuşma ve davranışlara sahip olanlar hep dikkat çekmiştir. Normal, çoğunlukta bulunan ifade ettiği gibi, normal davranış ta çoğunluğun davranış şekli olarak kabul edilmiştir. Ortalamadan (çoğunluktan) uzaklaşma ise anormal ile ifade edilirken, burada ortalama hiç bir insanın ruh sağlığı bakımından kusursuz olmayacağı bilgisine dayanmaktadır.

Ruh sağlığında belirgin bozuklukları olan insanlar, toplum içerisinde çoğunluktan farklı olduklarını, konuşma ve hareketleri ile ortaya koyarken, bu farklılık toplumda onlarla ilgili bazı yargıların oluşmasına neden olmuştur. Tarihin her döneminde, konuşmalarına, düşüncelerine ve hareketlerine bir anlam verilemeyen bu insanların, çevreleri için tehlikeli ve zararlı olabilecekleri ana olumsuz düşüncesi ile hareket edilmiştir. "Onlar saldırgandır, suçludur, bir yere kapatılmaları gereklidir..." şeklinde çoğunluk tarafından ifade edilen bu sözler, ruh sağlığı bozuk olanlara karşı toplumda mevcut olan olumsuz yargıyı göstermektedir. Yargı nedir?

Aristoteles yargıyı "doğruluk ya da yanlışlık bildiren önerme" olarak tanımlarken, yargı Toplumbilim Terimleri Sözlüğünde "doğru ya da yanlış olabilen bir öne sürüm" olarak tanımlanmıştır. Toplumda bulunan bu olumsuz yargının, doğru ya da yanlış olup olmadığını araştırmak kadar, oluşumuna neden olan etkenler de bizi ilgilendirmektedir.

İlkçağlardan 18. yüzyılın sonlarına kadar, bu insanlar davranış bozukluğu gösteren kişiler olarak değerlendiriliyordu. Sahip olunan bozukluk Cüzam (Lepra) gibi fiziksel değişikliklere yol açarak kendini göstermediğinden, hastalık olarak değerlendirilemiyordu. Bir olgunun nedenini bilmiyorum, bilmek isterim diyebilmek bilimsel düşüncenin önemli bir adımıdır. Oysa ki güçsüz ve güvensiz olan insan, bilinmezleri araştırmak yerine doğaüstü, bir başka deyimle kendinden üstün ve kendinin ötesinde güçlere inanarak sorunları çözmeye çalışıyordu. Ancak 18. ve 19. yüzyılda gelişmeye başlayan bilimsel yöntemlerin ruhbilim'e yansması, insanı tanımaya yardımcı olan ruhbilim öğretilerinin doğmasına yol açmıştır. Dolayısıyla uzun ve acılarla dolu tarihsel süreçte, bu insanların hasta olarak kabul edilmeleri, bakım ve tedavilerinin yapılması çok yenidir.

Ancak değişmeden günümüze kadar gelen bir nokta, ruh hastalığı, böbrek veya kalp hastalığı bulunan kişiler aynı suçu işleseler dahi, ruh hastalığı olan kişinin günlerce gazete ve televizyonlarda konuşuluyor ve toplumun ilgisini çekiyor olmasıdır. (Bunun en yakın ve en çarpıcı örneği insanları kafalarına çivi çakarak öldüren bir akıl hastası ile ilgili haberlerin, en yüksek tiraja sahip gazetelerin ilk sayfalarında, en çok izlenen televizyonların haber programlarında yer alıyor ve insanların da olayı dehşetle izliyor olmalarıdır). Gerek tarihsel gelişim, gerekse günümüzde halen, ruhsal bozukluğa sahip kişilerin hayatlarının "zarar verici, suç işleyici" kesitlerinin medya tarafından sevgi, acıma gibi duygular yaratacak şekilde değil de, dehşet, nefret uyandırma-

*Dr., İ.Ü. İstanbul Tıp Fakültesi.

cak şekilde topluma sunulması olumsuz yargının oluşmasında çok önemli rol oynamaktadır. İnsanın çeşitli alanlarda aldığı, hayal sınırlarını bile aşan ilerlemelere rağmen, en ileri ülkelerin en kültürlü olan insanlarında bile henüz bu negatif tavır ve direncin kırılmadığını gösteren belirtiler çoktur. Özellikle Amerika'da Dohrenwend, Elinson, Freeman, Gurin, Nunnallys Star (Jaekel, Weiser ve Reimann'dan) ve daha birçoklarının halk arasında yaptıkları incelemeler bunu göstermektedir. İnsan-oğlu'nun sahip olduğu hiçbir hastalıkta benzer yargı bulunmazken, sadece ruhsal patolojisi bulunan kişilere yönelik olan bu olumsuz yargının doğru olup olmadığının araştırılması gerekmektedir.

Bu gereklilikten yola çıkılarak yapılan araştırmada, çeşitli suçlar işlemiş 2212 olgu incelemeye alınmış, normal olarak değerlendirilenler ile ruhsal patoloji gösterenler karşılaştırılmıştır. Ruhsal patoloji gösterenler olarak tanımlanan grup "ceza ehliyetini" ortadan kaldıracak (TCK'nun 46 maddesi) veya azaltacak (TCK'nun 47 maddesi) mahiyet ve derecede psikopatolojik araz gösteren kişilerden oluşmaktadır. Karşılaştırmalar ki-kare istatistiksel yöntemine göre yapılmıştır. Suç çeşitleri olarak adam öldürme, adam öldürmeye tam teşebbüs, yaralama, cinsel suçlar, gasp, hırsızlık, sahtekarlık, yangın çıkarma ve orman kanununa muhalefet suçları incelenmiştir. Suçlar kendi içerisinde özellikleri bakımından üç gruba ayrılmıştır.

I grup bireye yönelik şiddet ögesinin ön planda olduğu "adam öldürme, adam öldürmeye tam teşebbüs, yaralama ve cinsel suçlardan" oluşmaktadır.

Tablo I

	HASTA	NORMAL
MUESSİR FİİL	104	112
ADAM ÖLDÜRME	197	547
ADAM ÖLDÜRMEYE TEŞEBBÜS	42	73
AHLAKA KARŞI İŞLENEN SUÇLAR	56	99

Tablo I'in değerlendirilmesinde ($X^2=38.22$, $P<0.0001$) ruhsal patoloji gösterenler ile normal kişiler arasında belirtilen suçları işleme açısından ileri derecede anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

II grup "gasp, hırsızlık, sahtekarlık" suçlarından oluşmaktadır.

Tablo II

	HASTA	NORMAL
GASP	11	96
HIRSIZLIK	82	292
SAHTEKARLIK	9	40

Tablo II'nin değerlendirilmesinde ($X^2=7.29$, $P=0.0026$) ruhsal patoloji gösterenler ile normal kişiler arasında belirtilen suçları işleme açısından anlamlı bir farklılık bulunduğu sonucu elde edilmiştir.

III grup "yangın çıkarma ve orman kanununa muhalefet" suçlarından oluşmaktadır.

Tablo III

	HASTA	NORMAL
YANGIN ÇIKARTMA	18	25
ORMAN KANUNUNA MUHALEFET	22	19

Tablo III'un değerlendirilmesinde ($X^2=1.27$, $P=0.27$) belirtilen suçları işleme açısından her iki grup arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Burada dikkati çeken nokta oransal olarak ruhsal patoloji gösterenlerin normal kişilere oranla daha yüksek sayıda bulunmasıdır. Bu yükseklik çoğunlukla suçun akıl hastası olarak nitelendirilen kişilere ceza verilmeyeceği düşüncesiyle yüklenmesi ya da failin saptanamadığı durumlarda potansiyel zanlı olarak düşünülmelerinden kaynaklanabilmektedir.

Toplum hayatını bozan, çoğu zaman düzeltilmesi olanaksız maddi ve manevi yaralar açan adam öldürme, adam öldürmeye tam teşebbüs, yaralama, cinsel suçlar, sahtekarlık, gasp ve hırsızlık suçlarını, normal olarak değerlendirilen insanlar ruhsal patoloji gösterenlere oranla daha fazla işlemektedirler. Çalışmayı oluşturan olguların Adli Tıp Kurumundan alınmış olması sonucu daha çarpıcı kılmaktadır. Çünkü her suç işleyen kişi Adli Tıp Kurumuna muayeneye gönderilmez. Muayeneye gönderilebilmesi için psikiyatrik geçmişinin veya akıl hastalığı şüphesinin bulunması gerekir.

Bu insanlar "suç işleyen, saldırgan, tehlikeli" olmadıkları gibi suç işlememe konusunda da bizler kadar duyarlılık göstermektedirler. Kıskançlık-Boşanma Eşi Öldürme Uçgeni isimli çalışmamızın sonucu bu duyarlılığı en iyi şekilde ortaya koymak-

tadır. Çalışmada kiskançlık nedeniyle eşini öldüren veya yaralayan 242 olgu incelenmiştir. Aklen sağlam (ceza ehliyeti tam) olarak değerlendirilen 138 sanığın %41.3'ü, yani 57 sanık, suç eylemine girişmeden önce mahkemeye başvurma, eşlerini anne, baba veya kardeşlere yollama veya evi terketme gibi girişimlere başvurmuştur. Bu yollara başvurmalarına rağmen, yakınlarının araya girmesi veya boşanmalarına yeterli sayılacak delillerin eksikliği nedeniyle davanın reddedilmesi gibi sebeplerle, birlikteliklerin suç tarihine kadar zorla sürdürüldüğü belirlenmiştir. Aynı şekilde ruhsal patoloji nedeniyle ceza ehliyetleri etkilenmiş olan 104 olgudan 43 tanesi (%41.3) eşini öldürmeden veya yaralamadan önce mahkemeye başvurma gibi benzeri girişimlerde bulunmuşlardır. İster aklen sağlam, isterse hasta olsun sanıkların %41.3'ünün suçu oluşturacak eylemlerinden önce ön bir girişim olarak kendilerini, eşlerini ve de toplumu böylesine saldırgan ve istenmeyen bir eylemden korumak amacıyla eşlerinden ayrılmayı denemişlerdir.

Kültürel etkenler, toplumun ve ailenin kendi ruh hastasına karşı yargıları tedavi sonucu ve sosyal uyum için büyük önem taşırlar. Örneğin: Hindistan ve Afrika'nın bazı bölgelerinde akıl hastalarına karşı daha hoşgörülü anlayışlı davranıldığını gözlemler göstermektedir. Böyle bir toplumda akıl hastasının topluma uyumu, dolayısıyla da hastalığın gidişi ve prognozunun daha iyi olacağı yazarların çoğu tarafından paylaşılan bir düşüncedir. Diğer taraftan gerek günlük gözlemler gerekse çeşitli sosyal, psikolojik incelemeler batı toplumunun akıl hastasına karşı negatif, itici, reddedici yargılara sahip olduğunu göstermektedir. Böyle kendi hastası ile arasında görünmez ve çok etkili duvarların bulunduğu bir toplumda hastalık gidişi ve prognozunun birinci tip toplumdakinden farklı olacağı aşıkardır.

Schulte çalışmasında sosyal psikiyatrinin hastaya iyi bir prognoz hazırlamak için aile, çevre ve

işyeri üzerinde göstermesi gereken büyük çabaya dikkat çeker. Cooper'in hasta olmadan önce bir ailesi ve grubu bulunupta, hastalıktan sonra da tekrar o aile ve gruba dönenlerin daha iyi bir şansa sahip olduğunu bildirmesine karşılık yine İngiltere'den Brown hastalıktan şifa bulmuşların, daha çok affektif yüklenmelerle karşılaşacağı aile yuvası yerine, nötr olan bir çevreye dönmelerini savunur.

Hastaların çeşitli derecelerde görev ve sorumluluk yüklenmelerini sağlama, onları topluma kazandırma yolları ve gerek kişi, toplum ruh sağlığı, gerekse ekonomik yönden bundan sağlanacak kazanç çok aşıkardır.

Ulusal üretim ve ekonomik potens açısından da ruh hastalıkları bir çok diğer hastalıklar yanında ayrı bir önem kazanırlar. Erken ve yeter derecede sistemli tedaviye alınmadıkları zaman çoğunun iyileşmesi güçleşir, böylece kendileri üretici olmaktan çıktıkları gibi, hayatları boyunca da ailelerine ve topluma yük olurlar. ABD'de ve Kanada'da ruh hastalarının tedavi ve bakımına sarf edilen açık paraya oranla, hastaların erken yaşlarda üretkenliklerini kaybetmeleri sonucu meydana gelen dolaylı kaybın daha fazla olduğu bildirilmiştir.

Sonuç olarak toplumdaki bu olumsuz yargının yanlış olduğunun ortaya çıkması ve "bu insanlar saldırgan değildir, onlardan korkmaya, onları toplumdan uzaklaştırmaya gerek yoktur, kalp veya şeker hastaları gibi bu insanların da ilaçlarını kullandıkları ve kontrollerine gittikleri takdirde sosyal hayatın gereklerini yerine getirememeleri için hiç bir neden yoktur" şeklinde düşüncelere yerini bırakması hepimizi ilgilendirmektedir. Şöyleki hastanede tedavisi bittikten sonra toplum hayatına geri dönen bu insanlar dışlanmayacaklar, kendilerine korkuyla, potansiyel tehlike olarak bakmayan, anlamaya, yardımcı olmaya çalışan insanların arasında sosyal uyum sağlayarak ve üretkenliklerini sürdürerek, çevrelerine ve topluma yük olmadan yaşayacaklardır.

KAYNAKLAR

- 1) Baeyer, W.R.: Die Verantwortung der Gesellschaft für ihr Psychisch Kranken. Soc. Psych. 2, 1, 1966.
- 2) Hafner, H., Zerksen, V.: Soziale Rehabilitation ein integrierender Bestandteil Psychiatrische Therapie. Der Nervenarzt, 6, 1964.

- 3) Jaekel, M. und Wieser, St.: Studien zur "Unsichtbaren Schranke" bei psychisch Kranken. Soc. Psychiatr. 3, 100, 1967.

- 4) Kulenkampff, C.: Psychiatrie in der Sowjetunion. Soc. Psychiatr. 2, 124, 1967.

- 5) Reimann, H.: Die Gesellschaft und der Geistesranke. Soc. Psychiatr. 3, 87, 1969.

6) Zitrin A, Mardesty A.S., Burdock E.I., Drassman A.K., Crime and Violence Among Mental Patients, Am. J. Psychiat, 1976.

7) Robertson G., Arrest Patterns Among Mentally Disordered Offenders, Bri. J. Psychiat. 1988.

8) Grunberg F., Klinger B.I., Grumet B.R., Homicide and the deinstitutionalisation of the mentally ill, Am. J. Psychiat, 1977.

9) Saussure Y., Comment peut on criminel, L'age d'homme, 1979

10) Nestor P.G., Neuropsychological and other forms of extreme violence of in a forensic psychiatric population, J. Nerv. Ment. Dis., 1992.

11) Noreik K., Gravem A., Homicide and Mental Disease, Tidsskr. Nor. Laegefoven 1993.